

Regeringens proposition

2001/02:17

Fortsatt giltighet av 1952 års tvångsmedelslag och
lagen om hemlig kameraövervakning

Prop.
2001/02:17

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 27 september 2001

Göran Persson

Britta Lejon
(Justitiedepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål och lagen (1995:1506) om hemlig kameraövervakning skall fortsätta att gälla till utgången av år 2004.

1	Förslag till riksdagsbeslut	3
2	Lagtext	4
2.1	Förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål ...	4
2.2	Förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1995:1506) om hemlig kameraövervakning	5
3	Ärendet och dess beredning	6
4	Nuvarande ordning	6
4.1	1952 års tvångsmedelslag	6
4.2	Lagen om hemlig kameraövervakning	8
5	Överväganden och förslag	9
Bilaga 1	Förteckning över remissinstanserna	11
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 27 september 2001 ..	12

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om fortsatt giltighet av lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål,
2. lag om fortsatt giltighet av lagen (1995:1506) om hemlig kameraövervakning.

2 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål

Härigenom föreskrivs att lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål, som gäller till utgången av år 2001¹, skall fortsätta att gälla till utgången av år 2004.

¹ Lagens giltighetstid senast förlängd 2000:578

2.2 Förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1995:1506) om hemlig kameraövervakning

Härigenom föreskrivs att lagen (1995:1506) om hemlig kameraövervakning, som gäller till utgången av år 2001², skall fortsätta att gälla till utgången av år 2004.

² Lagens giltighetstid senast förlängd 2000:579

3 Ärendet och dess beredning

Lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål och lagen (1995:1506) om hemlig kameraövervakning är tidsbegränsade till utgången av år 2001.

Med stöd av regeringens bemyndigande tillkallade i september 1996 chefen för Justitiedepartementet en särskild utredare för att utreda ett antal frågor om kriminalpolisiära arbetsmetoder inom ramen för straffprocessuella tvångsmedel (dir. 1996:64). Utredningen, som antog namnet Buggningsutredningen, avgav år 1998 betänkandet Om buggning och andra hemliga tvångsmedel (SOU 1998:46). I betänkandet har frågan om införande av en möjlighet till hemlig avlyssning, samt vissa frågor om liknande straffprocessuella tvångsmedel, behandlats. Buggningsutredningen har föreslagit bl.a. att 1952 års tvångsmedelslag skall upphävas och ersättas av en ny permanent lagstiftning samt att bestämmelserna i lagen (1995:1506) om hemlig kameraövervakning skall permanentas och tas in i rättegångsbalken. Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning av remissinstanserna finns i *bilaga 1*. En sammanställning av remissvaren finns tillgänglig i Justitiedepartementets ärende Ju98/1450. Lagrådet har anfört bl.a. att innan hemlig avlyssning införs bör frågan om hantering av överskottsinformation lösas. Frågan skall behandlas av en särskild utredare och uppdraget torde kunna redovisas under hösten 2002. I avvaktan på de slutliga avvägandena med anledning av Buggningsutredningens förslag tar regeringen i detta ärende upp frågan om förlängning av giltighetstiderna för de två lagarna. Frågan har beretts genom att utkast till propositionen har överlämnats till Riksåklagaren och Rikspolisstyrelsen för synpunkter.

Lagrådet

Med hänsyn till att förslagen i propositionen uteslutande avser förlängning av giltighetstiden av de två lagarna i avvaktan på frågornas slutliga reglering, anser regeringen att Lagrådets hörande skulle sakna betydelse.

4 Nuvarande ordning

4.1 1952 års tvångsmedelslag

Lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål innehåller tilläggs- och undantagsbestämmelser till den grundläggande regleringen i rättegångsbalken i fråga om straffprocessuella tvångsmedel. Lagen är tidsbegränsad. Efter den senast gjorda förlängningen gäller lagen till utgången av år 2001 (prop. 1999/2000:96, bet. 1999/2000:JuU21, rskr. 1999/2000:233, SFS 2000:578).

1952 års tvångsmedelslag gäller vid förundersökning om dels vissa allmänfarliga brott, t.ex. sabotage, dels vissa högmålsbrott som uppror och olovlig kårverksamhet, dels vissa brott mot rikets säkerhet, t.ex. spioneri. Lagen gäller också försök, förberedelse och stämpling till dessa brott, om sådan gärning är straffbar. I förhållande till regleringen i rättegångsbalken innebär lagen utvidgade möjligheter att använda tvångsmedlen häktning, beslag, kvarhållande av postförsändelse m.m. samt hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning. Lagen innehåller också bestämmelser som innebär att hemlig kameraövervakning kan användas på mindre stränga villkor än vad som följer av lagen om hemlig kameraövervakning (se avsnitt 4.2).

Enligt rättegångsbalken får en person häktas om denne är på sannolika skäl misstänkt för ett brott, för vilket är föreskrivet fängelse i ett år eller mer. För att häktning skall få ske krävs därutöver att det finns en särskild häktningsgrund, t.ex. risk för fortsatt brottslig verksamhet. Häktning kan under vissa förutsättningar även ske vid en lägre grad av brottsmisstanke. Den som är skäligen misstänkt för brott kan sålunda häktas om det är av synnerlig vikt att han tas i förvar i avvaktan på ytterligare utredning om brottet, s.k. utredningshäktning. Enligt rättegångsbalkens regler får en person vara häktad på den grunden i högst en vecka. Enligt 2 § i 1952 års tvångsmedelslag kan en sådan utredningshäktning fortgå under fyra veckor.

I 27 kap. 2 § andra meningen rättegångsbalken finns bestämmelser om att vissa skriftliga meddelanden får tas i beslag endast om det finns misstanke om brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år. Enligt 3 § i 1952 års tvångsmedelslag krävs inte något lägsta straff för att sådana meddelanden skall få tas i beslag. Förordnande om kvarhållande av postförsändelse m.m. enligt 27 kap. 9 § rättegångsbalken kan enligt 4 § i 1952 års tvångsmedelslag i vissa brådskande fall meddelas av undersökningsledaren eller åklagaren. Enligt rättegångsbalkens regler är det alltid rätten som beslutar i dessa fall.

1952 års tvångsmedelslag innehåller även från rättegångsbalken avvikande bestämmelser om hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning. Hemlig teleavlyssning innebär att telemeddelanden som befordras till eller från ett telefonnummer, en kod eller annan teleadress, i hemlighet avlyssnas eller tas upp genom ett tekniskt hjälpmedel för återgivning av innehållet i meddelandet. Tvångsmedlet kan användas både för avlyssning av telefonsamtal och för upptagning av annan telekommunikation än muntlig sådan, t.ex. telefax och datakommunikation. Hemlig teleövervakning innebär att andra uppgifter än innehållet i meddelandet i hemlighet hämtas in om telemeddelanden som har expedierats eller beställts till eller från en viss teleadress eller att sådana meddelanden hindras från att nå fram. Enligt reglerna i 27 kap. rättegångsbalken får hemlig teleavlyssning användas om det för brottet inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år och även vid brottsutredningar som rör försök, förberedelse och stämpling till sådant brott. Som ytterligare förutsättning för hemlig teleavlyssning gäller att det skall finnas en person som är skäligen misstänkt för brottet och att åtgärden skall vara av synnerlig vikt för utredningen. Tillstånd till hemlig teleavlyssning meddelas av domstol på ansökan av åklagaren och skall

gälla viss tid, högst en månad från dagen för beslutet. Hemlig teleövervakning får användas vid utredning av brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i sex månader, narkotikabrott enligt 1 § narkotikastrafflagen (1968:64), brott enligt 1 § lagen (1960:418) om straff för varusmuggling som avser narkotika och försök, förberedelse eller stämpling till brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år. I övrigt är förutsättningarna knutna till reglerna om hemlig teleavlyssning, vilket bl.a. innebär att beslut om hemlig teleövervakning fattas av domstol.

Enligt 1952 års tvångsmedelslag får rätten meddela tillstånd till hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning även om det för brottet är föreskrivet lindrigare straff än vad som krävs enligt rättegångsbalken. Åklagaren får i brådskande fall själv besluta om användning av tvångsmedlen. Har åklagaren gjort detta, skall anmälan ofördröjligen göras hos domstolen, som skyndsamt skall pröva ärendet.

För tvångsmedlen gäller den s.k. proportionalitetsprincipen, som innebär att de får beslutas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse.

4.2 Lagen om hemlig kameraövervakning

I lagen (1995:1506) om hemlig kameraövervakning regleras de brottsutredande myndigheternas möjligheter att använda dolda fjärrmanövrerade övervakningskameror vid förundersökning i brottmål. Lagens giltighetstid var först tidsbegränsad till utgången av år 1996, men har därefter förlängts vid tre tillfällen, senast i samma lagstiftningsärende som 1952 års tvångsmedelslag till utgången av år 2001 (SFS 2000:579). Reglerna om hemlig kameraövervakning ansluter nära till bestämmelserna om hemlig teleavlyssning. Hemlig kameraövervakning innebär att fjärrstyrda TV-kameror, andra optisk-elektroniska instrument eller därmed jämförbara utrustningar används för optisk personövervakning vid förundersökning i brottmål, utan att upplysning om övervakningen lämnas (1 §). I likhet med reglerna om hemlig teleavlyssning får tvångsmedlet användas endast om någon är skäligen misstänkt för ett brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år eller försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott, om gärningen är belagd med straff. Även för hemlig kameraövervakning gäller att åtgärden måste vara av synnerlig vikt för utredningen och att proportionalitetsprincipen skall tillämpas (3 § första stycket). Åtgärden får endast avse sådana platser där den misstänkte kan antas komma att uppehålla sig (3 § andra stycket). Frågor om hemlig kameraövervakning prövas av rätten på ansökan av åklagaren (4 § första stycket). I ett beslut att tillåta hemlig kameraövervakning skall domstolen ange vilken plats och under vilken tid tillståndet gäller. Tiden får inte bestämmas längre än nödvändigt och får inte överstiga en månad (4 § andra stycket). Lagen innehåller också regler om hävande av beslut (5 §) och om granskning och bevarande av upptaget bildmaterial (7 §).

1952 års tvångsmedelslag omfattar även hemlig kameraövervakning. Hemlig kameraövervakning kan alltså användas vid misstanke om brott som avses i 1952 års tvångsmedelslag även om det för brottet är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år. Vidare innebär detta att åklagaren i brådskande fall själv kan besluta om hemlig kameraövervakning. På samma sätt som för hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning skall åklagaren i ett sådant fall genast göra en anmälan till rätten som skyndsamt skall pröva ärendet.

5 Överväganden och förslag

Regeringens förslag: Giltighetstiderna för 1952 års tvångsmedelslag och lagen om hemlig kameraövervakning förlängs till utgången av år 2004.

Utredningen föreslår att 1952 års tvångsmedelslag skall upphävas och ersättas av en ny permanent lagstiftning samt att bestämmelserna i lagen om hemlig kameraövervakning skall permanentas och tas in i rättegångsbalken.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser tillstyrker eller har ingen erinran mot att bestämmelserna permanentas. Några remissinstanser anför att det på grundval av utredningen inte går att ta ställning till frågan att permanenta 1952 års lag.

Skälen för regeringens förslag: 1952 års tvångsmedelslag har varit i kraft i snart 50 år. Lagen är tidsbegränsad och har förlängts upprepade gånger. Efter den senaste förlängningen gäller lagen till utgången av år 2001. Även lagen (1995:1506) om hemlig kameraövervakning är tidsbegränsad. Lagen gällde först till utgången av år 1996 och har därefter förlängts tre gånger och gäller nu till utgången av år 2001.

Utan att föregripa den fortsatta beredningen av Buggningsutredningens förslag kan konstateras att utredningen funnit att 1952 års tvångsmedelslag är av stor vikt för bekämpningen av brott som rör landets yttre och inre säkerhet samt att utredningen föreslår att bestämmelserna i lagen skall permanentas. Remissutfallet är övervägande positivt till utredningens förslag.

Regeringen lämnar årligen till riksdagen en redovisning av hur reglerna om hemlig kameraövervakning har tillämpats. Regeringens skrivelse bygger i huvudsak på uppgifter från Riksåklagaren och Rikspolisstyrelsen. Regeringen har senast i skrivelsen 2000/01:41 ansett att hemlig kameraövervakning är ett värdefullt hjälpmedel i kampen mot den grova, i många fall organiserade, brottsligheten. Justitiekontoret har vid riksdagsbehandlingen av regeringens skrivelse delat denna uppfattning (bet. 2000/01:JuU10).

Buggningsutredningen har föreslagit att reglerna i lagen om hemlig kameraövervakning skall permanentas och föras in i rättegångsbalken. De flesta remissinstanser har inte haft något att erinra mot förslaget.

För att inte de tidsbegränsade lagarna skall upphöra att gälla innan Buggningsutredningens förslag färdigbehandlats föreslår regeringen nu att giltighetstiderna för 1952 års tvångsmedelslag och lagen om hemlig

kameraövervakning skall förlängas. Lagarna föreslås gälla till utgången av år 2004. Tidpunkten är angiven med beaktande av den tid som förväntas åtgå för den fortsatta beredningen av Buggningsutredningens förslag. Prop. 2001/02:17

Förslagen medför inga kostnader för staten.

Förteckning över remissinstanserna

Prop. 2001/02:17
Bilaga 1

Följande remissinstanser har beretts tillfälle att avge synpunkter på betänkandet SOU 1998:46 om buggning och andra hemliga tvångsmedel m.m.

Riksdagens ombudsmän, Svea hovrätt, Hovrätten för Västra Sverige, Stockholms tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, Norrköpings tingsrätt, Helsingborgs tingsrätt, Justitiekanslern, Domstolsverket, Riksåklagaren, Rikspolisstyrelsen, Datainspektionen, Ekobrottsmyndigheten, Försvarsmakten, Generaltullstyrelsen, Post- och telestyrelsen, Riksrevisionsverket, Juridiska fakultetsnämnden vid Lunds universitet, Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet, Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet, Rättsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet, Sveriges advokatsamfund, Sveriges domareförbund, Svenska polisförbundet, Sveriges Industriförbund, Svenska arbetsgivareföreningen, Landsorganisationen i Sverige, Centralorganisationen SACO/SR, Svenska tidningsutgivareföreningen, Telia AB, Telia Telecom AB, Europolitan AB, Comviq GSM AB, Svenska Journalistförbundet, Ärkebiskopen i Uppsala.

Härutöver har synpunkter lämnats in av Svenska kyrkans centralstyrelse, Sveriges Kristna Råd, KLYS, Kyrkans Akademikerförbund, Tegn församling Umeå, Sv. Avdelningen av Internationella Juristkommissionen, Sveriges Radio AB, Sveriges Läkarförbund. Riksåklagaren har till sitt yttrande bifogat yttranden från andra åklagarmyndigheter.

Justitiedepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 27 september 2001

Närvarande: statsministern Persson, ordförande, och statsråden Hjelm-Wallén, Thalén, Winberg, Ulvskog, Lindh, Sahlin, von Sydow, Östros, Messing, Engqvist, Larsson, Wärnersson, Lejon, Lövdén, Ringholm,

Föredragande: Statsrådet Lejon

Regeringen beslutar proposition Fortsatt giltighet av 1952 års tvångsmedelslag och lagen om hemlig kameraövervakning